

Developing a Qualitative Model for Cryptocurrency Applications in Iran's Economic Growth within an Islamic Economics Framework

Khalil Shamshiry Bozchlooei: Ph.D. Student in Economics, Faculty of Economics and Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

kh.shamshirybozchlooei@iau.ir | 0009-0004-9420-0288

Bijan Safavi: Assistant Professor, Faculty of Economics and Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

b_safavi@azad.ac.ir | 0000-0002-8535-9324

Mohammad Khezri: Assistant Professor, Faculty of Economics and Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

m_khezri@azad.ac.ir | 0000-0002-6105-0242

Fatemeh Zandi: Assistant Professor, Faculty of Economics and Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

f_zandi@azad.ac.ir | 0000-0002-4139-5948

Abstract

This study develops and elucidates a qualitative model for the applications of cryptocurrencies in national economic growth within the framework of Islamic economics. Employing a Delphi-driven content analysis via MAXQDA, categories were finalized through expert consensus. Data were gathered in Spring 2024 through structured interviews with a panel of 15 experts, comprising specialists from the Central Bank's Vice Presidency for New Technologies, the Ministry of Economic Affairs and Finance, Iranian cryptocurrency exchanges, and academic scholars across various economic and financial disciplines.

The findings reveal a multi-dimensional model that categorizes cryptocurrency impacts into micro- and macro-economic spheres. At the micro-economic level, cryptocurrencies foster modern employment opportunities and facilitate high-speed international transfers. These applications promote growth by enhancing economic stability for home-based

businesses and supporting equitable income distribution. Furthermore, integrating Islamic economics at this level enhances household resilience to inflation, aids in poverty eradication, and helps control inflation for essential goods.

Conversely, at the macro-economic level, cryptocurrency applications prevent excessive money creation while improving the security and transparency of international financial transfers. These macro-level dynamics drive growth by boosting employment rates, attracting foreign investment, and ensuring institutional economic equity. Crucially, the macro-level implementation of Islamic principles via cryptocurrencies mitigates sanctions-induced economic tensions, empowering the economy to overcome external constraints and achieve sustainable development.

Keywords: Cryptocurrencies, Economic Growth, Islamic Economics, Microeconomics, Macroeconomics

JEL Classification: O47, P43, E42, Z12

طراحی و تبیین مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی^۱

خلیل شمشیری بزچلویی: دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

kh.shamshirybozchlooei@iau.ir | 0009-0004-9420-0288

بیژن صفوی: استادیار دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تهران، ایران

b_safavi@azad.ac.ir | 0000-0002-8535-9324

محمد خضری: استادیار دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تهران، ایران

m_khezri@azad.ac.ir | 0000-0002-6105-0242

فاطمه زندی: استادیار دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تهران، ایران

f_zandi@azad.ac.ir | 0000-0002-4139-5948

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، طراحی و تبیین مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی است. در این راستا، برای شناسایی و تعریف معیارها و متغیرهای مؤثر، از رویکرد کیفی با بهره‌گیری از فن تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی در نرم‌افزار MAXQDA استفاده شد. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه ساختاریافته با ۱۵ نفر از کارشناسان و متخصصان حوزه اقتصاد اسلامی، اقتصاد پولی و مالی، اقتصادسنجی و مدیریت مالی و نیز خبرگان اجرایی در معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی، معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی و صرافی‌های ایرانی فعال در حوزه ارزشهای دیجیتال جمع‌آوری گردید. مصاحبه‌ها در بهار ۱۴۰۳ انجام شد و با توافق خبرگان، مقوله‌ها و شاخص‌ها نهایی شدند. یافته‌ها نشان داد مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور بر اساس پنج محور اصلی قابل تبیین است. محور «کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد» شامل متغیرهایی مانند ایجاد مشاغل و تجارت مدرن برای مردم، و سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی برای اشخاص حقیقی و حقوقی است. محور «کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان» شامل کاهش خلق بی‌رویه پول در اقتصاد، ارتقای امنیت و بهبود شفافیت در انتقالات بین‌المللی است. محور «عناصر رشد اقتصاد خرد» شامل ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان‌های دولتی و کسب‌وکارهای خانگی و برقراری عدالت در توزیع درآمد است. محور «عناصر رشد

۱. این مقاله مستخرج از رساله دکتری آقای خلیل شمشیری بزچلویی با عنوان «طراحی و تبیین مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی» است.

اقتصاد کلان» شامل افزایش نرخ اشتغال، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها است؛ در نهایت، محور «اجرای اقتصاد اسلامی» در دو سطح خرد و کلان مطرح است: در سطح خرد شامل تقویت مقاومت مردم در برابر تورم، ریشه‌کن‌سازی فقر و کنترل تورم اقلام اساسی؛ و در سطح کلان شامل کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها، توسعه پایدار اقتصادی و شکست مرزهای تحریم‌های اقتصادی.

واژگان کلیدی: ارزش‌های دیجیتال؛ رشد اقتصادی؛ اقتصاد اسلامی؛ اقتصاد خرد؛ اقتصاد کلان

طبقه‌بندی JEL: O47, P43, E42, Z12

مقدمه

ارزش‌های دیجیتال به‌عنوان یک نوآوری مالی جدید که به‌سرعت در حال رشد و گسترش هستند. این ارزش‌ها بر اساس فن‌آوری زنجیره قالبی ایجاد شده و به‌صورت غیرمتمرکز و بدون دخالت دولت‌ها و بانک‌ها فعالیت می‌نمایند و تأثیر آن‌ها بر رشد اقتصادی در چارچوب اقتصاد اسلامی هنوز به‌طور جامع بررسی نشده است (آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۲۲۱). ارزش‌های دیجیتال، با خصوصیات مانده شفافیت، غیرمتمرکز و امکان انجام تراکنش‌های مالی بین‌المللی بدون واسطه بانکی، کاهش هزینه‌های معاملات و تسهیل انتقال پول در سراسر جهان، ظرفیتی قابل توجه برای تحول و بهبود اقتصاد اسلامی دارند. با این حال، این نوع ارزش‌ها نیازمند بررسی دقیق در چارچوب اقتصاد اسلامی هستند تا اطمینان حاصل شود که تأثیر و عواقب آن‌ها با اصول مالی و اقتصاد اسلامی سازگار هستند و به رشد اقتصادی کشورهای اسلامی کمک می‌نمایند (رحمانی و باباجانی محمدی، ۱۴۰۰، ص ۳۲).

در حقیقت، اقتصاد اسلامی، اقتصادی است که بر جامعه‌ای حکم‌فرماست که بر اساس تعالیم دینی استوار شده؛ نهادهای این جامعه براساس اصول اسلامی کار می‌نمایند؛ اعضای این جامعه نیز به ارزش‌های اسلامی باور دارند و در زندگی روزمره‌شان راه مستقیم اسلامی را می‌روند؛ و روش و برنامه عملی اسلام برای تغییر وضع نامطلوب اقتصادی، ساماندهی روابط اقتصادی و ایجاد روابط صحیح اقتصادی است که به بررسی کمیابی و گزینش براساس رویکرد اسلامی و به بیانی مفصل‌تر، به بررسی منابع کمیاب و توسعه آن برای برآورده نمودن نیازهای انسان براساس احکام اسلامی می‌پردازد (کامران‌پور و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۶). جهان اسلام امروز نیز با یک مبارزه مهم و اساسی مواجه است. مبارزه برای بازسازی اقتصاد خود

به نحوی که با نقش جهانی در زمینه‌های ایدئولوژیکی، سیاسی و اقتصادی متناسب باشد. لذا امروزه نیاز به تشخیص یک روش ایدئال اسلامی توسعه اقتصادی برای اندازه‌گیری فاصله بین این ایدئال و واقعیت امروز جهان اسلام، و فرموله نمودن راهبردهای مناسب، برای پیگیری تلاش‌های توسعه و تکاملی به نحوی که یک چارچوب اسمی زندگی در نهایت نتیجه شود مناسب‌تر و مبرم‌تر به نظر می‌رسد. برای اقتصاددان و برنامه‌ریزان مسلمان یک چنین فرمول بند مسئله بسیار مناسب است (توکلی، ۱۳۹۸، ص ۹۲). از طرفی اسلام تمام جوانب توسعه اقتصادی را در چارچوب کلی توسعه انسانی، نه در شکلی جدا از آن، مورد رسیدگی قرار می‌دهد و به این دلیل است که حتی در بخش اقتصادی، توجه به روی توسعه انسانی متمرکز شده و در نتیجه توسعه اقتصادی به عنوان جز یکپارچه و تجزیه‌ناپذیر توسعه اخلاقی و اجتماعی-اقتصادی جامعه باقی می‌ماند (کامران‌پور و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۹؛ احمد و عرب‌مازار، ۱۳۹۷، ص ۲۳۹).

در حالی که دولت‌ها مواضع سخت‌گیرانه‌ای در خصوص نشر و اشاعه ارز دیجیتال دارند، ارز دیجیتال به عنوان یک واحد پولی یا واسطه تبادل (جدا از واسطه‌های فیزیکی مانند اوراق بانکی یا سکه) بر پایه اینترنت تعریف می‌گردد که خصوصیتی مشابه با پول فیزیکی دارد، اما مقررات در این حوزه هنوز نوپاست (شاملو و خلیلی پاجی، ۱۳۹۹، ص ۱۲۶؛ نوری و طباطبائی نیا، ۱۳۹۸، ص ۱۱۸). برای انجام معاملات موفق و سودآور، فهم دقیق ماهیت نوسان در بازار ارزهای دیجیتال و مزایا و معایبی که ممکن است داشته باشد، الزامی است. با پیدایش ارز دیجیتال نظام مالی جدیدی به وجود آمده که در آن پول و کنترل گردش آن از بانک‌های مرکزی و دولت‌ها سلب شده و در دستان خود مردم قرار می‌گیرد (قاسمی، ۱۴۰۰، ص ۱۸۶؛ Köchling et al., 2019). لذا چالش‌های به وجود آمده تنها به نظام پولی و بانکی محدود نبوده و دامنه آن حوزه‌های دیگر جامعه و علوم می‌مانند حقوق، فقه، اقتصاد و خط‌مشی را متأثر ساخته و سؤالات و ابهامات خرد و کلان را پیش روی آن‌ها قرار می‌دهد. اهمیت ارز دیجیتال از این لحاظ است که می‌تواند تأثیرات قابل توجهی بر متغیرهای کلان اقتصادی از جمله رشد اقتصادی داشته باشد. ارز دیجیتال با تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و مالی، می‌تواند زمینه‌های رشد اقتصادی هر چه بیشتر را فراهم سازد (کمالی و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۵). با توجه به مزایای ارز دیجیتال، کاهش هزینه‌های مبادله، کم‌رنگ نمودن واسطه‌گری در

حوزه‌های سازمانی، ارتقای شفافیت، افزایش اثربخشی و قدرت ذینفعان (به‌ویژه مشتریان) در سازمان‌های مختلف و محوریت یافتن فناوری‌های پیشرفته و دانشی، این پدیده تغییرات اساسی در قاعده بازی‌های اقتصاد سنتی ایجاد نموده، روند تولید ثروت را افزایش داده و از این طریق زمینه‌ساز رشد اقتصادی می‌گردد (سکوتی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۴۰).

نظر به عدم دخالت دولت‌ها و بانک‌ها بر مبادلات و نقل و انتقالات ارزهای دیجیتال (غیرمتمرکز بودن)، مردم دارای اختیارات بیشتری خواهند بود که دارای جنبه‌های مثبت و منفی است، که با آگاهی تدریجی مردم بر جنبه مثبت آن افزوده خواهد شد (عیسایی، ۱۴۰۱، ص ۴؛ Yousaf et al., 2024)؛ لذا با شناخت بیشتر و ساماندهی و قانونمند شدن به‌کارگیری ارزهای دیجیتال باعث ایجاد فرصت‌های بسیاری در تعامل با بازارهای مالی و تجاری بین‌المللی برای کشورها فراهم گردد. بدین‌صورت که در حال حاضر یک صنعت تمام و عیار پیرامون ارزهای دیجیتال شکل گرفته و مؤسساتی کار نظارت بر تبادل ارزهای دیجیتال در سرتاسر جهان را بر عهده گرفته‌اند. سرعت رشد صنعت ارزهای دیجیتال حیرت‌آور است و این رشد از سود هنگفتی که پذیرندگان اولیه از خرید این ارزهای دیجیتال به دست آورده‌اند، کاملاً مشهود است (شاملو و خلیلی پاجی، ۱۳۹۹، ص ۱۲۷).

با توجه به شکنندگی اقتصاد ایران که این مهم از دیرباز گریبان‌گیر بوده و نبود زیرساخت‌های مناسب در پروسه تولید، آمادگی ناکافی جهت حضور در اقتصاد جهانی، وابستگی شدید در زمینه واردات مواد اولیه، حجم پائین سرمایه‌گذاری خارجی، وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی، تحریم‌های بین‌المللی و غیره، موجبات عدم امنیت اقتصادی و چالش‌های فراوان را فراهم نموده است (نوروزی و شعبانی، ۱۴۰۰، ص ۲). علی‌رغم فرازوفرودهای برنامه‌های توسعه اخیر ایران، اما اجرای این برنامه‌ها، دستاوردهای قابل توجهی برای کشور به ارمغان آورده و باعث گسترش و توسعه فناوری اطلاعات در کشور شده است. ولی با همه این تفاسیر در مقایسه با کشورهای توسعه‌یافته، رشد شاخص‌های الکترونیک ایران در رتبه مناسبی نیست، خصوصیات وضع موجود با محوریت اقتصاد دیجیتال عبارت‌اند از: اقتصاد مبتنی بر عوامل تولید، کاربرد محدود فناوری اطلاعات، وابستگی شدید به واردات محصولات دیجیتال، استقرار گسترده شبکه‌های سنتی، نهادینه شدن ساختارهای ایستا و سنتی، حاکمیت رویکردهای یادگیری گسسته و موردی، فقدان انگیزه‌های کافی برای نوآوری و

پذیرش فناوری‌های نوین، فقدان توازن بین عرضه و تقاضای خدمات دیجیتال، سهم به نسبت پایین اقتصاد دیجیتال در ارزش افزوده کل کشور، رتبه به نسبت پایین کشور در شاخص‌های اقتصاد دیجیتال و فقدان نظام پرداخت الکترونیک فراگیر بین‌المللی برای عموم مردم. از موارد فوق می‌تواند به عنوان چالش‌های موجود در حوزه اقتصاد دیجیتال نیز نام برد (نوری و طباطبایی نیا، ۱۳۹۸، ص ۱۱۹)؛ به بیان دیگر وضعیت ایران در شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی همچون تولید ناخالص داخلی، رشد اقتصادی، تولید ناخالص داخلی سرانه، نرخ تورم، نرخ ارز، نرخ بیکاری، بهره‌وری نیروی کار، جمعیت زیر خط فقر، شاخص توسعه انسانی، نرخ دسترسی به اینترنت و غیره، چندان مطلوب نیست. همچنین درجه باز بودن اقتصاد، درجه باز بودن مالی، تمرکز صادرات و وابستگی به کالای راهبردی نشان از آسیب‌پذیری اقتصاد ایران در برابر تنش‌های داخلی و خارجی دارد (عبدی و گیلک حکیم‌آبادی، ۱۳۹۶، ص ۱۸۱).

لذا با توجه به اهمیت اقتصاد دیجیتال و نقش آن در رشد اقتصاد اسلامی و اهمیت اقتصاد اسلامی در اقتصاد ایران، پژوهش حاضر بر آن است تا ابتدا بررسی نماید، اقتصاد دیجیتال چه فرصت‌ها و تهدیداتی را برای کشور ایجاد نموده و پس از آن راهبردهایی را برای حداکثرسازی بهره‌گیری از فرصت‌های اقتصاد دیجیتال و مقابله با تهدیدات آن ارائه دهد. از این رو، علیرغم اهمیتی که موضوع ارز دیجیتال و اقتصاد اسلامی و نقش آن بر رشد اقتصادی کشور دارد تاکنون پژوهشی در گذشته پیرامون این موضوع در چارچوب اقتصاد اسلامی انجام نشده است لذا مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی چگونه است؟

مبانی نظری

الف) ارز دیجیتال: ارز دیجیتال به عنوان یک واحد پولی یا واسطه تبادل بر پایه اینترنت تعریف می‌گردد که خصوصیتی مشابه با پول فیزیکی را داراست، اما تراکنش‌های انتقال سرمایه را به صورت آنی و بدون مرز بین افراد انجام می‌دهد. ارزهای دیجیتال از فناوری غیرمتمرکز بهره‌برداری نموده و به کاربران امکان پرداخت امن و ذخیره پول را بدون نیاز به ثبت نام یا به کارگیری بانک‌ها و سازمان‌های واسطه می‌دهند (Ali et al., 2023؛ Ahmed, 2021). ارزهای رمزپایه یا دیجیتال را می‌توان به عنوان بخشی از یک گروه وسیع تر از دارایی مالی یا دارایی

شخصی با قدرت انتقال مشابه سایر ارزها، بدون درگیر نمودن نهادهای دولتی و عمومی دانست. مفهومی که ارز دیجیتال را از سایر دارایی‌های رمزنگاری‌شده متمایز می‌نماید به هدف آن‌ها بستگی دارد، یعنی اینکه این نوع ارزها علاوه بر انتقال مالی، برای عملکردهای دیگری همچون قابلیت انتقال بین اعضای شبکه، اوراق بهادار (سهام قابل انتقال) و دسترسی به خدمات و محصولات را داشته باشد (Adhami & Guegan, 2019). قانون برزیل تعریف به‌ظاهر گسترده‌ای از ارز دیجیتال را پذیرفته است که قلمرو قانون را به نحو قابل توجهی گسترده نموده است. برزیل ارز دیجیتال را به‌گونه‌ای تعریف نموده که شامل نظام‌های مبتنی بر رمزنگاری مانند بیت‌کوین و طیفی از سیستم‌عامل‌های دیجیتال فعلی می‌گردد. علاوه بر این، در طبقه‌بندی ارز دیجیتال، قانون برزیل اساساً شامل تمام نظام‌های پرداخت است که از ارتباطات دیجیتال و دستگاه‌ها و شبکه‌های پردازش اطلاعات بهره‌برداری می‌نماید. دامنه کاربرد قانون برزیل گسترده است. دولت برزیل اساساً طیف گسترده‌ای از نظام‌های پرداخت الکترونیک را به‌عنوان پول الکترونیک دسته‌بندی می‌کند. این رویکرد گسترده برای نظارت بر ارز دیجیتال می‌تواند در آینده تأثیر قابل توجهی داشته باشد. به‌طور کلی می‌توان گفت ارز مجازی ارز دیجیتال، ارز مخفی، رمزینه پول و ارز رمزپایه تعبیرهای مختلفی از مفهوم تقریبی واحد هستند. منظور از ارز نوع پذیرفته‌شده‌ای از پول است که به‌عنوان واسطه مبادله کالا و خدمات بهره‌برداری می‌گردد. مراد از مجازی ماهیت و فضای غیرفیزیکی است که این ارزها در آن مبادله می‌گردند. منظور از دیجیتال هم ماهیت الکترونیک این ارزها است. مخفی، رمزینه یا رمز پایه هم به‌کارگیری علم و فن رمزنگاری در خلق این ارزها اشاره دارد (رحمانی و باباجانی محمدی، ۱۴۰۰، ص ۳۴). مزایا و معایب ارز دیجیتال در جدول (۱) بیان شده است (عیسائی، ۱۴۰۱، ص ۶؛ رحمانی خلیلی و همکاران، ۱۴۰۱؛ Köchling et al., 2019؛ Yousaf et al., 2024):

جدول ۱. مزایا و معایب ارزش دیجیتال

مزایای ارزش دیجیتال	معایب ارزش دیجیتال
۱- غیرمتمرکز بودن: مزیت اصلی ارزشهای دیجیتال، غیرمتمرکز بودن آنها است.	۱- نوسانات قیمت: ارزشهای دیجیتال با نوسانات قیمت شدیدی مواجه هستند که می‌تواند برای سرمایه‌گذاران خطرناک باشد.
۲- امنیت تراکنش: ارزشهای دیجیتال با به‌کارگیری فناوری رمزنگاری، امنیت تراکنش‌ها را تأمین نموده است.	۲- کاربرد محدود: تاکنون، کاربرد عمده ارزشهای دیجیتال به‌عنوان وسیله‌ای برای سرمایه‌گذاری و تریدینگ بوده و در زندگی روزمره کمتر به کار گرفته شده‌اند.
۳- سرعت تراکنش: برخی ارزشهای دیجیتال، به‌خصوص ارزشهای دیجیتال مبتنی بر زنجیره قالبی، توانایی انجام تراکنش‌ها با سرعت بالا را دارند.	۳- عدم پشتوانه فیزیکی: ارزشهای دیجیتال هیچ پشتوانه‌ای فیزیکی مثل طلا یا نقدینگی ندارند، که ممکن است برخی از افراد اعتماد کافی به آنها را نداشته باشند.
۴- دسترسی به سرمایه‌گذاری جهانی: ارزشهای دیجیتال به افراد این امکان را می‌دهند تا به سرمایه‌گذاری و تریدینگ در بازارهای جهانی دسترسی پیدا نمایند.	۴- انتظارات غیرواقعی: برخی افراد انتظارات غیرواقعی درباره سرعت درآمدزایی از ارزشهای دیجیتال دارند که ممکن است به ضررهای مالی منجر شود.
۵- کاهش هزینه‌ها: معمولاً هزینه‌های تراکنش در ارزشهای دیجیتال به میزان کمتری نسبت به نظام‌های مالی سنتی است.	۵- مسائل قانونی و نظارت: ارزشهای دیجیتال هنوز در برخی از کشورها با چالش‌های قانونی و نظارتی مواجه هستند که می‌تواند در توسعه این بازار تأثیر داشته باشد.

(منبع: عیسایی، ۱۴۰۱؛ رحمانی خلیلی و همکاران، ۱۴۰۱؛ Köchling et al., 2019؛ Yousaf et al. 2024)

در حقیقت، سازوکار اقتصاد ارز دیجیتال می‌تواند راهی باشد برای منطبق نمودن مشوق‌های مشارکت‌کنندگان بدون اینکه نیازی به اشخاص ثالث وجود داشته باشد. این اقتصاد نه تنها زیرمجموعه‌ای از اقتصاد سنتی نیست، بلکه ترکیبی از طراحی سازوکار، نظریه بازی، ریاضی و اقتصاد که هدف اصلی آن درک تأمین بودجه، طراحی، توسعه و تسهیل عملیات مربوط به شبکه‌های غیرمتمرکز است. ارزهای دیجیتال دارای خصوصیات منحصر به فردی هستند که می‌توانند تأثیرات گسترده‌ای بر اقتصاد جهانی داشته باشند. تأثیرات ارز دیجیتال بر اقتصاد جهانی عبارت‌اند از (رحمانی خلیلی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۳۶؛ Ali et al., 2023؛ Yousaf et al., 2024).

جدول ۲. تأثیرات ارز دیجیتال بر اقتصاد جهانی

ارز دیجیتال به عنوان یک گزینه جایگزین برای پول سنتی، به کاربران امکان می‌دهد که به راحتی و با هزینه کم، پول خود را نگه‌دارند، منتقل نمایند و تبادل نمایند. این امر باعث می‌گردد که بازار پول شفاف‌تر، منصفانه‌تر و رقابت‌پذیرتر شود. همچنین، ارز دیجیتال می‌تواند به بهبود کارآمدی سامانه‌های پرداخت بین‌المللی و حذف واسطه‌های غیرضروری کمک کند.	افزایش رقابت و کارآمدی در بازار پول
ارز دیجیتال می‌تواند به مبارزه با فقر و نابرابری در جهان کمک کند، زیرا به افراد و سازمان‌های محروم از خدمات مالی، دسترسی آسان و ارزان به آن‌ها را فراهم می‌نماید. بسیاری از کشورهای در حال توسعه و نامنظم، با مشکلات مختلف در زمینه پول فیات، مانند ناپایداری قیمت، فساد، سانسور و نقض حقوق بشر روبه‌رو هستند. این در حالی است که ارز دیجیتال، به عنوان یک پول بدون حاکم، قابل حمل، قابل تقسیم و غیرقابل باطل شدن است. از این رو، ارز دیجیتال می‌تواند به عنوان یک راه حل برای تأمین نظام مالی منصفانه و پایدار در جهان عمل کند.	افزایش دسترسی به خدمات مالی
ارز دیجیتال نه تنها چالش‌های جدید را برای صنعت فناوری ایجاد می‌نماید، بلکه فرصت‌های جدیدی را نیز برای نوآوری و خلاقیت به وجود می‌آورد. ارز دیجیتال بر پایه فناوری زنجیره قلابی است که یک سامانه ثبت داده‌های غیرقابل تغییر، غیرمتمرکز و امن است. این فناوری می‌تواند در زمینه‌های مختلف مانند	افزایش نوآوری و خلاقیت در صنعت فناوری

حوزه‌های حقوقی، حسابداری، حمل و نقل، بهداشت، آموزش و دولت مورد بهره‌برداری قرار گیرد. همچنین، ارزش دیجیتال می‌تواند باعث شود که صنعت فناوری با سرعت بیشتری تغییر نماید و به سمت یک جامعه هوش مصنوعی، اینترنت اشیا و اقتصاد شبکه‌ای پیش رود. به همین دلیل در آینده‌ای نزدیک، شاهد تأثیرات ارزش دیجیتال در اقتصاد جهانی هستیم.	
ارزش دیجیتال به‌عنوان یک پول جدید و نوظهور، چالش‌های زیادی را برای نظام‌های نظارتی و مالیاتی جهان به وجود آورده است. از یک‌طرف، بسیاری از دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، نگران از دست رفتن کنترل بر پول و تأثیر آن بر پایداری مالی، مبارزه با پول‌شویی و تأمین امنیت ملی هستند. از طرف دیگر، بسیاری از کاربران و طرفداران ارزش دیجیتال، خواستار حفظ حریم خصوصی، حق بر خودمختاری و عدم دخالت دولت در فعالیت‌های مالی خود هستند. از این‌رو، چگونگی تعامل و تنظیم ارزش دیجیتال، یک مسئله پیچیده و حساس است که نیاز به همکاری و توافق بین ذینفعان مختلف دارد. در حال حاضر، سطح و شکل نظارت و مالیات بر ارزش دیجیتال در کشورهای مختلف، بسیار متفاوت است.	تغییرات در خط‌مشی‌های نظارتی و مالیاتی
ارزش دیجیتال مرکزی یا CBDC، یک نوع پول دیجیتال است که توسط بانک مرکزی یک کشور صادر و نظارت می‌گردد. این نوع پول، همانند پول فیات، قانونی و قابل پذیرش است، اما به‌جای اینکه به‌صورت کاغذی یا سکه‌ای باشد، به‌صورت الکترونیک وجود دارد. ارزش دیجیتال مرکزی، مزایای هر دو نوع پول فیات و ارزش دیجیتال را دارد. از یک‌طرف، ارزش دیجیتال مرکزی، به‌عنوان یک پول رسمی و قابل اعتماد، تحت نظارت و حمایت بانک مرکزی است و در برابر تغییرات قیمت مقاوم است. از طرف دیگر، ارزش دیجیتال مرکزی، به‌عنوان یک پول الکترونیک، سرعت، کارآمدی و هزینه کمتر در پرداخت‌ها را فراهم می‌نماید و به کاهش نقش واسطه‌های مالی کمک می‌نماید. بسیاری از بانک‌های مرکزی جهان، در حال بررسی و آزمایش امکان صدور ارزش دیجیتال مرکزی هستند.	توسعه ارزهای دیجیتال مرکزی

(منبع: رحمانی خلیلی و همکاران، ۱۴۰۱؛ Yousaf et al., 2024؛ Ali et al., 2023)

ب) رشد اقتصادی: رشد اقتصادی را با هرگونه افزایش در تولید ناخالص ملی، مجموع حجم کالا و خدمات که در کشور صورت می‌گیرد و درآمد سرانه، همانند می‌دانند. عواملی چند در رشد اقتصادی اثرگذارند: جمعیت، فرهنگ، نیروی انسانی، سرمایه و صنعت، به نظر می‌رسد رشد اقتصادی بدون ارتباط و رفع موانع تمامی متغیرهای فوق ناممکن است (محمودی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۲۱۹؛ Ali & Bouri, 2022)؛ لذا رشد اقتصادی عبارت است از افزایش شاخص‌های کمی در سطوح فنی، صنعتی و کشاورزی است. در تعریف رشد تأکید بیشتر بر جنبه‌های اقتصادی هر جامعه است که شاخص و شاخص رشد به شمار می‌آید. رشد یکی از شاخص‌های توسعه است. معمولاً مفهوم رشد با شاخص‌های افزایش درآمد ملی، مجموع حجم کالا و خدمات در کشور صورت می‌گیرد سنجیده می‌گردد. رشد اقتصادی نسبت به مفاهیمی چون توسعه مفهومی یک‌بعدی است و با شاخص‌های کمی قابل اندازه‌گیری است. رشد اقتصادی به برون‌زا^۱ و درون‌زا^۲ تقسیم می‌گردد و مفهوم رشد را با هرگونه افزایش تولید ناخالص ملی (GNP) یعنی مجموع حجم کالا و خدمات که در کشور صورت می‌گیرد و یا درآمد سرانه، همانند می‌دانند (حاج آقابزرگی، ۱۴۰۲: ۳؛ Ali & Bouri, 2022). انواع شاخص‌های کلان اقتصادی اثرگذار بر رشد اقتصاد کشورهای اسلامی عبارت‌اند از (یوسفی و موسوی‌نژاد، ۱۳۹۸، ص ۱۸۱؛ Mensi et al., 2020؛ Shin & Rice, 2022؛ Gazdar et al., 2019):

- تولید ناخالص داخلی (GDP)
- شاخص بازار سهام
- شاخص فعالیت تولیدی
- شاخص درآمد و دستمزد
- شاخص قیمت و هزینه مصرف‌کننده و تولیدکننده
- شاخص تراز تجاری
- شاخص نرخ بهره
- شاخص قدرت ارز
- شاخص بیکاری

• شاخص شروع مسکن

ج) اقتصاد اسلامی: براساس دسته‌بندی فاروقی (۲۰۱۵) برخی متفکران مسلمان اقتصاد اسلامی را به مطالعه، استخراج و به‌کارگیری گزاره‌ها و اصول اسلامی در اقتصاد تعریف می‌نمایند. گروهی نیز اقتصاد اسلامی را مطالعه‌ای در زمینه دستیابی به اهداف اسلامی در اقتصاد می‌دانند. در برخی از آثار نیز اقتصاد اسلامی به‌عنوان مطالعه‌ای پیرامون مشکلات اقتصادی و راه‌های حل آن در اسلام معرفی شده است. برخی نیز اقتصاد اسلامی را به‌عنوان مطالعه رفتار انسان (انسان مسلمان) در گزینش و تصمیم‌گیری قلمداد نموده‌اند. برای تکمیل دسته‌بندی فاروقی باید دسته پنجمی را نیز به تعاریف یادشده افزود. این دسته شامل تعاریف ترکیبی اقتصاد اسلامی است که در آن اقتصاد اسلامی متکفل بررسی مشکلات، اهداف، رفتارها و تدابیر اقتصاد اسلامی است (توکلی، ۱۳۹۸، ص ۹۴). اقتصاد اسلامی دارای دو بخش مذهب اقتصادی (بعد ثابت) و نظام اقتصادی (بعد متغیر) است. مذهب اقتصاد اسلامی اصول و خط‌مشی‌های اقتصادی ثابتی است که از قرآن و سنت استنباط می‌گردد. نظام اقتصاد اسلامی نیز حاکی از تطبیق این اصول بر شرایط مکانی و زمانی مختلف و حاوی نظام‌ها و راه‌های اقتصادی بر پایه این اصول و اقتضائات محیطی هر دوره است (احمد و عرب‌مازار، ۱۳۹۷، ص ۲۴۴).

درواقع، تلاش‌های توسعه در اقتصاد اسلامی در جهت یک انسان خداآگاه با شخصیتی متعادل، متعهد و قادر به انجام وظیفه به‌عنوان خلیفه خداوند در روی زمین، هدایت شده است. ازاین‌رو، می‌توان گفت که در یک چارچوب اسلامی، اقتصاد توسعه یک فعالیت هدایت‌شده، جهت‌یافته از هدف و در پی تأمین ارزش‌ها، متضمن سازمان حتمی و فراگیر انسان، هدایت‌شده به‌سوی حداکثر نمودن رفاه بشری در تمام زمینه‌ها و استحکام بخشیدن به امت برای ایفای نقش خود به‌عنوان خلیفه خداوند در زمین و امت وسط است. رشد و توسعه اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی دارای اهدافی است که عبارت‌اند از: ۱- توسعه نیروی انسانی ۲- گسترش تولید مفید ۳- بهبود کیفیت زندگی ۴- توسعه متوازن ۵- فناوری جدید ۶- کاهش وابستگی ملی از جهان خارج و اتحاد بیشتر در درون جهان اسلام (احمد و عرب‌مازار، ۱۳۹۷، ص ۲۴۵). در حقیقت، اهداف اجرای اقتصاد اسلامی عبارت‌اند از (حاج آقابزرگی، ۱۴۰۲، ص ۵؛ Ali et al., 2023؛ Ahmed, 2021):

جدول ۳. اهداف اجرای اقتصاد اسلامی

عدالت اقتصادی، مهم‌ترین هدف اقتصاد اسلامی دانسته شده است؛ عدالت اجتماعی در تمامی زمینه‌ها، از جمله اقتصاد در رأس برنامه‌های پیامبران الهی معرفی شده است.	عدالت اقتصادی
یکی دیگر از اهداف مهم اقتصاد اسلامی، استقلال اقتصادی است که در پی آن، جامعه بتواند نیازمندی‌های خود را در حد قابل قبولی از رفاه، تولید نماید و در اداره امور اقتصادی نیازمند و متکی به دیگران نباشد.	استقلال اقتصادی
یکی از مهم‌ترین اهداف نظام اقتصادی اسلام، ریشه‌کن نمودن فقر و ایجاد رفاه عمومی در جامعه دانسته شده است.	رفاه عمومی

(منبع: حاج آقابزرگی، ۱۴۰۲؛ Ali et al., 2023؛ Ahmed, 2021)

همچنین در پایان اجلاس سران یا وزیران خارجه، بیانیه‌ای مشتمل بر نکات اصلی طرح شده در اجلاس و خلاصه تصمیمات انتشار می‌یابد. اجلاس سران، عالی‌ترین مرجع تصمیم‌گیری در سازمان است؛ اما اجلاس وزیران خارجه، عملاً مرکز عمده تصمیم‌گیری به شمار می‌آید. در ادامه، رتبه‌بندی اقتصاد کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی، ارائه شده است:

جدول ۴. رتبه‌بندی اقتصاد کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی از منظر تولید ناخالص داخلی (GDP) بالای ۵۰۰

رتبه‌بندی کشورهای اسلامی	شاخص اقتصادی تولید ناخالص داخلی (GDP)
 اندونزی	1,814. 58
 ترکیه	1,497. 09
 ایران	1,173. 48
 پاکستان	1,116. 44
 عربستان	985. 79
 مصر	756. 42
 بنگلادش	751. 42
 مالزی	680. 3
 نیجریه	676. 25

منبع: سازمان همکاری اسلامی (OIC)، ۲۰۲۴

بر اساس آخرین رتبه‌بندی اقتصاد کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی (OIC)، ایران از منظر تولید ناخالص داخلی بر مبنای شاخص برابری قدرت خرید (PPP)، در میان پنج قدرت برتر اقتصادی دنیای اسلام قرار دارد. این در حالی است که در رتبه‌بندی بر اساس تولید ناخالص داخلی اسمی^۱، به دلیل نوسانات نرخ ارز، جایگاه ایران پایین‌تر است (صندوق بین‌المللی پول، ۲۰۲۴).

د) حق‌الضرب در پول‌های متعارف و رمزارزها از منظر اقتصاد اسلامی

د-۱) تعریف حق‌الضرب و نگاه اقتصاد اسلامی: یکی از مباحث کلیدی در اقتصاد پولی که با گسترش رمزارزها بار دیگر برجسته شده، موضوع «حق‌الضرب» است. حق‌الضرب در ادبیات

متعارف، به درآمدی اطلاق می‌شود که دولت یا مرجع انتشار پول از تفاوت ارزش اسمی پول و هزینه واقعی تولید آن به‌دست می‌آورد. در چارچوب اقتصاد اسلامی، بسیاری از اندیشمندان این درآمد را نوعی حق عمومی می‌دانند که باید در خدمت مصالح جامعه و در چارچوب عدالت توزیعی، جلوگیری از استثمار و پرهیز از خلق نامولد ثروت به‌کار گرفته شود و نمی‌تواند به‌طور نامحدود و بدون ضابطه در اختیار دولت یا گروه‌های خاص قرار گیرد.

د-۲) انتقال حق الضرب در نظام رمزارزی: در نظام رمزارزی، سازوکار خلق واحدهای جدید پولی متفاوت است و حق الضرب عملاً به شبکه مشارکت‌کنندگان در فرآیند اعتبارسنجی و تأیید تراکنش‌ها (مانند ماینرها یا اعتبارسنج‌ها) منتقل می‌شود. پاداش بلاک و کارمزدهای تراکنش‌ها، شکل اصلی حق الضرب در این نظام را تشکیل می‌دهد. از منظر اقتصاد اسلامی، این انتقال حق الضرب تنها در صورتی می‌تواند عادلانه تلقی شود که اولاً در برابر ارائه خدمتی واقعی (تأمین توان محاسباتی، امنیت شبکه و زیرساخت تراکنش‌ها) باشد و ثانیاً قواعد مشارکت در شبکه به‌گونه‌ای طراحی شود که مانع شکل‌گیری انحصار و تمرکز شدید ثروت شده و امکان دسترسی منصفانه کنشگران مختلف را فراهم آورد.

د-۳) پیوند حق الضرب با عدالت و رشد اقتصادی در مدل پژوهش: بر این اساس، در تحلیل کارکردهای رمزارزها برای رشد اقتصادی در چارچوب اقتصاد اسلامی، نحوه توزیع منافع ناشی از خلق پول دیجیتال و شفافیت سازوکار حق الضرب، یکی از مؤلفه‌های مهم عدالت اقتصادی محسوب می‌شود. چنانچه طراحی نهادی رمزارز به‌گونه‌ای باشد که حق الضرب عمدتاً نصیب گروه محدودی از بازیگران سفته‌باز یا انحصارگر شود، می‌تواند در تعارض با اهداف عدالت‌محور اقتصاد اسلامی و در نتیجه، در تضاد با رشد پایدار و فراگیر قرار گیرد. در مقابل، سازوکارهایی که منافع خلق پول دیجیتال را به‌طور گسترده‌تر در اقتصاد توزیع کرده و در خدمت تولید و سرمایه‌گذاری مولد قرار دهند، می‌توانند با اصول عدالت توزیعی و کارایی در اقتصاد اسلامی سازگار باشند.

از این منظر، حق الضرب رمزارزها با مقوله‌هایی نظیر «برقراری عدالت در توزیع درآمد»، «ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان‌های دولتی و کسب‌وکارهای خرد» و «اجرای

عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها» که در مدل کیفی پژوهش حاضر شناسایی شده‌اند، رابطه مستقیم دارد.

هـ) **پیشینه پژوهش:** مرتبط‌ترین پژوهش‌های موجود در پیشینه داخلی پژوهش تا سال ۱۴۰۲ و پیشینه خارجی پژوهش تا سال ۲۰۲۳ ارائه می‌گردد:

جدول ۵. خلاصه پیشینه پژوهش

نویسندگان	نشریه	هدف تحقیق
یوسف ^۱ و همکاران (۲۰۲۴)	International Review of Economics & Finance	در تحقیق یوسف و همکاران (۲۰۲۴) به بررسی سرریزها و اثربخشی پوشش بین ارزشهای دیجیتال اسلامی و بازارهای فلزات گران‌بها در دوران شیوع ویروس کرونا، مبتنی بر داده‌های روزانه چهار فلز گران‌بها، یعنی طلا، نقره، پالادیوم و پلاتین، در کنار سه ارز دیجیتال متمایز اسلامی، اقدام گردید.
علی ^۲ و همکاران (۲۰۲۳)	International Review of Financial Analysis	در تحقیق علی و همکاران (۲۰۲۳) به ارزیابی انعطاف‌پذیری سرمایه‌گذاری‌های مطابق با شریعت اسلام براساس بررسی ارتباط ثابت و پویا بین ارزشهای دیجیتال با پشتوانه طلا و بازارهای سهام شورای همکاری خلیج فارس، مبتنی بر داده‌های بازده روزانه دو ارز دیجیتال اصلی اسلامی، پرداخته شد.
علی و بوری ^۳ (۲۰۲۲)	Research in International Business and Finance	در تحقیق عالی و بوری (۲۰۲۲) به تحلیل ارزشهای دیجیتال اسلامی با پشتوانه طلا، به‌عنوان پناهگاه امنی برای بازارهای بین‌المللی سهام اسلامی، در بازارهای بین‌المللی سهام اسلامی (عربستان سعودی Tadawul، شاخص کل سهام کویت، قطر QE، شاخص سهام بحرین) اقدام شد.

1. Yousaf
2. Ali
3. Ali & Bouri

نویسندگان	نشریه	هدف تحقیق
احمد ^۱ (۲۰۲۱)	Pacific-Basin Finance Journal	در تحقیق احمد (۲۰۲۱) به بررسی پاسخ بازارهای سهام اسلامی به نوسانات خوب و بد ارزشهای دیجیتال، مبتنی بر داده‌های نرخ مبادله روزانه بیت‌کوین نسبت به دلار آمریکا اقدام گردید.
منسی ^۲ و همکاران (۲۰۲۰)	Economic Systems	در تحقیق منسی و همکاران (۲۰۲۰) به ارزیابی تأثیر توسعه بانکداری اسلامی و متغیرهای کلان اقتصادی بر رشد اقتصادی کشورهای اسلامی، براساس مدل‌های پانلی انتقال صاف، مبتنی بر داده‌های سالیانه ۱۶ کشور اسلامی در مناطق منا و غیرمنا پرداخته شد.
آقامحمدی و همکاران (۱۴۰۲)	فصلنامه راهبرد مدیریت مالی	هدف تحقیق مذکور، ارائه یک مدل بهینه‌سازی برای ارزیابی ریسک ورود ارز دیجیتال به پرتفوی ارزی بانکداری اسلامی در کشور ایران، است.
عیسایی (۱۴۰۱)	مطالعات علوم مدیریت، حسابداری و اقتصاد ایران	هدف تحقیق مذکور، تنظیم‌گری بازار ارزشهای دیجیتال در چارچوب اقتصاد ایران با رویکرد توسعه تأمین مالی در بازارهای مالی اسلامی است.
سکوتی و همکاران (۱۴۰۱)	نشریه اقتصاد کاربردی	هدف تحقیق مذکور، بررسی تأثیر ارز دیجیتال بر رشد اقتصادی در ۹ کشور منتخب جهان طی دوره زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۸ با استفاده از فن اقتصادسنجی پانل دیتا پرداخته شده است.
نوروزی و شعبانی (۱۴۰۰)	دوفصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی	هدف تحقیق مذکور، بررسی ابعاد فقهی، متناسب با موضوع رمزارز نفت‌پایه جمهوری اسلامی ایران است که با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی انجام گردید.

1. Ahmed
2. Mensi

نویسندگان	نشریه	هدف تحقیق
رحمانی و باباجانی محمدی (۱۴۰۰)	نشریه اکتشاف و پردازش هوشمند دانش	هدف تحقیق مذکور، معرفی و بررسی ارزهای دیجیتال و تأثیر آن‌ها بر اقتصاد جامعه ایران است.
شاملو و خلیلی پاجی (۱۳۹۹)	نشریه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی	هدف تحقیق مذکور، شناسایی چالش‌های حقوقی-اقتصادی ارزهای مجازی برای نظام‌های سیاسی در پرتو نظریه جایگزینی، است.

منبع: یافته‌های پژوهش

با هدف جمع‌بندی چارچوب نظری جهت طراحی و تبیین مدل کیفی کاربردهای ارزهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی، متغیرهای مهم را در وضعیتی که مرتبط با مسئله پژوهش است، شناسایی و مشخص نماید و پیوند این متغیرها را با توسعه مدل‌های موجود در پژوهش‌ها (شاخص‌های مربوط به مفهوم اقتصاد اسلامی با الهام از پژوهش‌های (کامران‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ نوروزی و شعبانی، ۱۴۰۰؛ حاج آقابزرگی، ۱۴۰۲؛ محمودی و همکاران، ۱۴۰۰؛ احمد و عرب مازار، ۱۳۹۷؛ توکلی، ۱۳۹۸؛ Ali et al., 2023؛ Ahmed, 2021؛ Yousaf et al., 2024؛ Ali & Bouri, 2022؛ Mensi et al., 2020)؛ شاخص‌های مربوط به مفهوم رشد اقتصادی با الهام از پژوهش‌های (کامران‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ یوسفی و موسوی‌نژاد، ۱۳۹۸؛ سکوتی و همکاران، ۱۴۰۱؛ Shin & Rice, 2022؛ Mensi et al., 2020؛ Gazdar et al., 2019)؛ شاخص‌های مربوط به مفهوم ارزهای دیجیتال با الهام از پژوهش‌های (آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۲؛ کمالی و همکاران، ۱۴۰۲؛ عیسایی، ۱۴۰۱؛ رحمانی و باباجانی محمدی، ۱۴۰۰؛ شاملو و خلیلی پاجی، ۱۳۹۹؛ نوری و طباطبایی‌نیا، ۱۳۹۸؛ قاسمی، ۱۴۰۰؛ Adhami & Guegan, 2019؛ Bratspies, 2018؛ Köchling et al., 2019) به‌گونه‌ای منطقی ارائه دهد.

یکی از بحث‌های اصلی این پژوهش، "برتری‌های نوآورانه پژوهش" است. در اینجا، مدل مفهومی که برگرفته از پژوهش‌های گذشته است دارای ۱۲ مؤلفه است نشان می‌دهد که ارزش‌های دیجیتال در چارچوب اقتصاد اسلامی، سبب سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی، شفافیت و امنیت در انتقالات بین‌المللی، کنترل تورم، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها، ایجاد مشاغل و تجارت مدرن، شکست مرزهای تحریم، عدم خلق بی‌رویه پول در اقتصاد و کنترل تورم، امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه، مقاومت در برابر تورم، اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها و ایجاد ثبات اقتصادی می‌گردد. به‌کارگیری این ۱۲ مؤلفه، سبب رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی خواهد شد. مدل مفهومی طی انجام پژوهش، با روش دلفی از طریق خبرگان و تحلیل دیدگاه‌های خبرگان پیرامون مدل مفهومی و مؤلفه‌های آن، محقق درصدد غنا و توسعه مدل برآمده و مدلی طراحی می‌گردد که مدل نهایی پژوهش است:

جدول ۶. معرفی متغیرها و شاخص‌های پژوهش

متغیرهای مدل	شاخص‌های مدل	منابع
اجرای اقتصاد اسلامی	کنترل تورم	(یوسفی و موسوی نژاد، ۱۳۹۸؛ Mensi et al., 2020؛ نوروزی و شعبانی، ۱۴۰۰؛ محمودی و همکاران، ۱۴۰۰)
	مقاومت در برابر تورم	(کامران‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ نوروزی و شعبانی، ۱۴۰۰؛ محمودی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Ali et al., 2023؛ Mensi et al., 2020؛ Ali & Bouri, 2022؛ توکلی، ۱۳۹۸)
	کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها	(نوروزی و شعبانی، ۱۴۰۰؛ حاج آقابزرگی، ۱۴۰۲؛ محمودی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Yousaf et al., 2024؛ Ahmed, 2021؛ احمد و عرب‌مازار، ۱۳۹۷)
	شکست مرزهای تحریم	(نوروزی و شعبانی، ۱۴۰۰؛ حاج آقابزرگی، ۱۴۰۲؛ محمودی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Yousaf et al., 2024؛ Ahmed, 2021؛ احمد و عرب‌مازار، ۱۳۹۷)

متغیرهای مدل	شاخص‌های مدل	منابع
	امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه	(کامران‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ Mensi et al., 2023؛ Ali et al., 2020؛ Yousaf et al., 2024؛ Ali & Bouri, 2022؛ al., 2020؛ Ahmed, 2021)
کاربردهای ارزشهای دیجیتال	سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی	(آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۲؛ رحمانی و باباجانی محمدی، ۱۴۰۰؛ شاملو و خلیلی پاجی، ۱۳۹۹؛ نوری و طباطبایی‌نیا، ۱۳۹۸؛ قاسمی، ۱۴۰۰؛ Adhami & Bratspies, 2018؛ Köchling et al., 2019؛ Guegan, 2019)
	شفافیت و امنیت در انتقالات بین‌المللی	(کمالی و همکاران، ۱۴۰۲؛ عیسیایی، ۱۴۰۱؛ Ali et al., 2023؛ Yousaf et al., 2024؛ Ahmed, 2021؛ Köchling et al., 2019)
	ایجاد مشاغل و تجارت مدرن	(یوسفی و موسوی‌نژاد، ۱۳۹۸؛ Mensi et al., 2020؛ سکوتی و همکاران، ۱۴۰۱)
	عدم خلق بی‌رویه پول در اقتصاد	(یوسفی و موسوی‌نژاد، ۱۳۹۸؛ Mensi et al., 2020؛ سکوتی و همکاران، ۱۴۰۱)
	جذب سرمایه‌گذاری خارجی	(یوسفی و موسوی‌نژاد، ۱۳۹۸؛ Mensi et al., 2020؛ سکوتی و همکاران، ۱۴۰۱)
عناصر رشد اقتصاد خرد	ایجاد ثبات اقتصادی	(نوروزی و شعبانی، ۱۴۰۰؛ محمودی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Ali & Bouri, 2022؛ Mensi et al., 2020؛ Yousaf et al., 2024؛ Ahmed, 2021)
	اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها	(حاج آقابزرگی، ۱۴۰۲؛ محمودی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Ali & Bouri, 2022؛ Mensi et al., 2020؛ Yousaf et al., 2024)

منبع: یافته‌های پژوهش

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با هدف طراحی و تبیین الگوی کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی، از رویکرد کیفی بهره برده است. استراتژی اصلی تحلیل داده‌ها در این مطالعه، فن (تکنیک) "تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی" است که فرآیند کدگذاری و تحلیل‌های آماری آن در بستر نرم‌افزار MAXQDA انجام پذیرفته است. بر اساس چارچوب نظری تحلیل محتوای مفهومی (طاهری، ۱۴۰۲، ص ۵۹)، فرآیند عملیاتی این پژوهش شامل مراحل زیر است:

۱. گزینش محتوای هدف؛
۲. تعیین واحدهای تحلیل محتوا؛
۳. ایجاد مجموعه کدگذاری؛
۴. تحلیل نتایج و استخراج مقوله‌ها.

اتخاذ رویکرد کیفی و انتخاب فن (تکنیک) دلفی در این پژوهش، مبتنی بر ماهیت "اکتشافی" و "نوظهور بودن" موضوع مورد مطالعه است. با عنایت به اینکه ادبیات نظری "ارزشهای دیجیتال در پارادایم اقتصاد اسلامی" همچنان در مراحل ابتدایی تکوین قرار دارد و فقدان داده‌های سری زمانی مدون و قابل اتکا، امکان مدل‌سازی‌های کمی رایج را سلب نموده است، بهره‌گیری از متدولوژی‌های آینده‌پژوهانه نظیر دلفی ضرورت می‌یابد. در چنین شرایطی، فن (تکنیک) دلفی به‌عنوان ابزاری کارآمد جهت بهره‌برداری از "خرد جمعی" و دستیابی به اجماع خبرگان، امکان شناسایی متغیرهای پنهان و ساخت مدل‌های مفهومی اولیه را فراهم می‌آورد. ازاین‌رو، پژوهش حاضر به‌جای آزمون فرضیه (که نیازمند روش‌های کمی و داده‌های تاریخی است)، بر "مدل‌سازی اکتشافی" تمرکز دارد تا از طریق توافق و اجماع خبرگان، کفایت و اعتبار نظری مدل پیشنهادی تضمین گردد.

تحلیل نتایج

از منظری دیگر، روش دلفی یکی از متدهای گردآوری اطلاعات است. روش دلفی برای پژوهشی به کار گرفته می‌گردد که پژوهشگر اطلاعات دقیق و آمار خاصی از مسئله و پژوهش ندارد. ازاین‌رو، از عده‌ای خبره در زمینه مسئله و پژوهش خود بهره‌برداری می‌نماید تا به

اجماع و نتیجه‌گیری نهایی برسد، این روش شامل گام‌های متعددی است و صحت اطلاعات نهایی در این شیوه کاملاً به میزان تسلط خبرگان بر موضوع مسئله و پژوهش وابسته است. پژوهشگران گام‌های زیر را در اجرای روش دلفی پیشنهاد نموده‌اند:

- ✓ تشکیل گروه اجرا و نظارت بر انجام دلفی
- ✓ گزینش یک یا چند هیئت جهت مشارکت در فعالیت‌ها
- ✓ راه‌اندازی فعالیت‌های تنظیم برای دور اول
- ✓ بررسی پرسش‌نامه از نظر نوشتاری (رفع ابهامات استنباطی و غیره)
- ✓ ارسال اولین پرسش‌نامه برای اعضاء هیئت‌ها
- ✓ تجزیه و تحلیل پاسخ‌های رسیده در دور اول
- ✓ آماده نمودن پرسش‌نامه (سؤالات مصاحبه) دور دوم (با بازنگری‌های مورد نیاز)
- ✓ ارسال پرسش‌نامه (سؤالات مصاحبه) دور دوم برای اعضاء هیئت‌ها
- ✓ تجزیه و تحلیل پاسخ‌های دور دوم (گام‌های ۷ الی ۹ تا رسیدن به پایداری در پاسخ‌ها ادامه می‌یابد).
- ✓ آماده‌سازی گزارش توسط گروه تحلیلگر

یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق براساس روش کیفی تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی، با به‌کارگیری نرم‌افزار MAXQDA جهت تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی به‌دست‌آمده حاصل از مصاحبه با خبرگان (تعیین متغیرها و مقوله‌های تحقیق) انجام شد. درواقع، جهت تعیین و نهایی‌سازی مقوله‌ها با اجرای بخش کیفی تحقیق، دیدگاه‌های ۱۵ نفر از کارشناسان و متخصصان شاغل در معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی؛ معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ صرافی‌های ارز دیجیتال ایرانی؛ و همچنین خبرگان دانشگاهی در رشته‌های اقتصاد نظری؛ اقتصاد اسلامی؛ اقتصاد پولی؛ اقتصادسنجی و مدیریت مالی؛ کارشناسان و متخصصان که در حوزه تحقیق صاحب‌نظر هستند، در قالب مصاحبه ساختاریافته، در فاصله زمانی بهار ۱۴۰۳ گردآوری شد. جدول ذیل به‌صورت خلاصه به توصیف جمعیت شناختی نمونه بخش کیفی می‌پردازد:

جدول ۷. خلاصه‌ای از توصیف جمعیت شناختی نمونه بخش کیفی تحقیق

نوع مشخصات	مشخصات	تعداد	فراوانی نسبی (درصد)
جنسیت	آقا	۱۱	٪۷۳
-	خانم	۴	٪۲۷
مدرک تحصیلی	کارشناسی	۲	٪۱۳
-	کارشناسی ارشد	۴	٪۲۷
-	دکتری	۹	٪۶۰
سابقه کاری	۳ تا ۵ سال	۲	٪۱۳
-	۶ تا ۱۰ سال	۵	٪۳۳
-	بیشتر از ۱۱ سال	۸	٪۴۴
نوع خبره	شاغل در سازمان (خبرگان صنعت)	۹	٪۶۰
-	خبرگان دانشگاهی (خبرگان آکادمیک)	۶	٪۴۰

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول جمعیت‌شناختی بخش کیفی تحقیق نشان می‌دهد که خبرگان "تجربه (سابقه کاری مرتبط) و دانش (مدرک تحصیلی مرتبط)" لازم جهت مشارکت در تحقیق را دارا می‌باشند. در مرحله گزینش واژه برای واحد تحلیل در تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی این تحقیق، مفاهیم اصلی طراحی و تبیین مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی از اجرای متدلوژی کیفی در مطالعه، در قالب متغیرها و مقوله‌های مورد تأکید خبرگان، استخراج شده‌اند. در اینجا بخشی از خروجی‌های مصاحبه ساختاریافته با خبرگان، ارائه شده است:

جدول ۸. استخراج مفاهیم مبتنی بر واحد تحلیل تحقیق

کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان	عناصر رشد اقتصاد کلان
اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد	اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان

منبع: یافته‌های پژوهش

استخراج مفاهیم مبتنی بر واحد تحلیل تحقیق نشان می‌دهد که عناصر رشد اقتصاد خرد؛ عناصر رشد اقتصاد کلان؛ کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد؛ اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد؛ اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان و کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان، مفاهیم اصلی طراحی و تبیین مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی هستند. در ادامه، به منظور توسعه طبقه‌ها و طرح کدگذاری در تحقیق حاضر، شش طبقه استخراج شد که عبارت‌اند از: عناصر رشد اقتصاد خرد؛ عناصر رشد اقتصاد کلان؛ کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد؛ اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد؛ اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان و کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان. در ادامه به ارائه جزئیات مربوط به مقولات شش طبقه اقدام گردید:

جدول ۹- الف. سنجه‌های مستخرج از دور اول دلفی برای عناصر رشد اقتصاد خرد

مصاحبه	مقالات	تکرار در پاسخ‌ها	سنجه‌های عناصر رشد اقتصاد خرد
✓	✓	۹	ایجاد ثبات اقتصادی برای کسب‌وکارهای خانگی
✓	✓	۸	برقراری عدالت در توزیع درآمد
✓	✓	۸	ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان‌های دولتی
✓	✓	۲	افزایش دستمزد کارگران

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از تحلیل مصاحبه‌های مربوط به عناصر رشد اقتصاد خرد مشخص گردید که "ایجاد ثبات اقتصادی برای کسب‌وکارهای خانگی؛ برقراری عدالت در توزیع درآمد و ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان‌های دولتی" دارای فراوانی بیشتری نسبت به "افزایش دستمزد کارگران" در دیدگاه‌های خبرگان و مدل‌های موجود در مبانی نظری هستند. در ادامه به ارائه جزئیات مربوط به مقولات عناصر رشد اقتصاد کلان اقدام گردید:

جدول ۹-ب. سنجه‌های مستخرج از دور اول دلفی برای عناصر رشد اقتصاد کلان

مصاحبه	مقالات	تکرار در پاسخ‌ها	سنجه‌های عناصر رشد اقتصاد کلان
✓	✓	۱۰	جذب سرمایه‌گذاری خارجی
✓	✓	۸	اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها
✓	✓	۵	افزایش نرخ اشتغال
✓	✓	۱	افزایش بهره‌وری تولید

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از تحلیل مصاحبه‌های مربوط به عناصر رشد اقتصاد کلان مشخص گردید که "جذب سرمایه‌گذاری خارجی؛ اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها و افزایش نرخ اشتغال" دارای فراوانی بیشتری نسبت به "افزایش بهره‌وری تولید" در دیدگاه‌های خبرگان و مدل‌های موجود در مبانی نظری هستند. در ادامه به ارائه جزئیات مربوط به مقولات اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان اقدام گردید:

جدول ۹-ج. سنجه‌های مستخرج از دور اول دلفی برای اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان

مصاحبه	مقالات	تکرار در پاسخ‌ها	سنجه‌های اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان
✓	✓	۱۱	کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها
✓	✓	۹	توسعه پایدار اقتصادی
✓	✓	۷	شکست مرزهای تحریم‌های اقتصادی
✓	✓	۲	توسعه پایدار صنعتی

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از تحلیل مصاحبه‌های مربوط به اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان مشخص گردید که "توسعه پایدار اقتصادی؛ کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها و شکست مرزهای تحریم‌های اقتصادی" دارای فراوانی بیشتری نسبت به "توسعه پایدار صنعتی" در دیدگاه‌های خبرگان و مدل‌های موجود در مبانی نظری هستند. در ادامه به ارائه جزئیات مربوط به مقولات اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد اقدام گردید:

جدول ۹-۵. سنجه‌های مستخرج از دور اول دلفی برای اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد

مصاحبه	مقالات	تکرار در پاسخ‌ها	سنجه‌های اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد
✓	✓	۱۱	امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه
✓	✓	۱۰	کنترل تورم برای اقلام اساسی مورد نیاز مردم
✓	✓	۶	ارتقای مقاومت مردم در برابر تورم
✓	✓	۲	آموزش الزامات اقتصاد مقاومتی

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از تحلیل مصاحبه‌های مربوط به اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد مشخص گردید که "امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه؛ ارتقای مقاومت مردم در برابر تورم و کنترل تورم برای اقلام اساسی مورد نیاز مردم" دارای فراوانی بیشتری نسبت به "آموزش الزامات اقتصاد مقاومتی" در دیدگاه‌های خبرگان و مدل‌های موجود در مبانی نظری هستند. در ادامه به ارائه جزئیات مربوط به مقولات کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد اقدام گردید:

جدول ۹-۶. سنجه‌های مستخرج از دور اول دلفی برای کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد

مصاحبه	مقالات	تکرار در پاسخ‌ها	سنجه‌های کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد
✓	✓	۱۲	سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقیقی
✓	✓	۸	ایجاد مشاغل و تجارت مدرن برای مردم
✓	✓	۵	سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقوقی
✓	✓	۱	انجام معاملات ارزشهای دیجیتال در طول شبانه‌روز

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از تحلیل مصاحبه‌های مربوط به کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد مشخص گردید که "سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقیقی؛ ایجاد مشاغل و تجارت مدرن برای مردم و سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقوقی" دارای فراوانی بیشتری نسبت به "انجام معاملات ارزشهای دیجیتال در طول شبانه‌روز" در دیدگاه‌های خبرگان و مدل‌های موجود در مبانی نظری هستند. در ادامه به ارائه جزئیات مربوط به مقولات کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان اقدام گردید:

جدول ۹-۵. سنجه‌های مستخرج از دور اول دلفی برای کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان

مصاحبه	مقالات	تکرار در پاسخ‌ها	سنجه‌های کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان
✓	✓	۱۱	ارتقای امنیت در انتقالات بین‌المللی
✓	✓	۸	عدم خلق بی‌رویه پول در اقتصاد
✓	✓	۵	بهبود شفافیت در انتقالات بین‌المللی
✓	✓	۲	امکان بهبود قدرت پول ملی

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از تحلیل مصاحبه‌های مربوط به کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان مشخص گردید که "بهبود شفافیت در انتقالات بین‌المللی؛ عدم خلق بی‌رویه پول در اقتصاد و ارتقای امنیت در انتقالات بین‌المللی" دارای فراوانی بیشتری نسبت به "امکان بهبود قدرت پول ملی" در دیدگاه‌های خبرگان و مدل‌های موجود در مبانی نظری هستند. در اینجا بخشی از خروجی‌های مصاحبه ساختاریافته با خبرگان، ارائه شده است:

Document Browser: Interview Analysis

منبرهای اصلی	منبر الف با کد (A)	منبر ب با کد (B)	منبر ج با کد (C)	منبر د با کد (D)	منبر ه با کد (E)
خبرگان					
خبره ۱	شاخص الف ۱ (AA)	شاخص ب ۱ (BA)	شاخص ج ۱ (CA)	شاخص د ۱ (DA)	شاخص ه ۱ (EA)
	شاخص الف ۲ (AB)		شاخص ج ۲ (CB)	شاخص د ۲ (DB)	
خبره ۲	شاخص الف ۲ (AB)	شاخص ب ۲ (BB)	شاخص ج ۲ (CB)	شاخص د ۱ (DA)	شاخص ه ۲ (EB)
	شاخص الف ۳ (AC)	شاخص ب ۳ (BC)	شاخص ج ۳ (CC)	شاخص د ۳ (DC)	شاخص ه ۳ (EC)
خبره ۳	شاخص الف ۲ (AB)	شاخص ب ۱ (BA)	شاخص ج ۱ (CA)	شاخص د ۱ (DA)	شاخص ه ۱ (EA)
		شاخص ب ۳ (BC)			شاخص ه ۳ (EC)
خبره ۴	شاخص الف ۱ (AA)	شاخص ب ۳ (BC)	شاخص ج ۳ (CC)	شاخص د ۳ (DC)	شاخص ه ۱ (EA)
	شاخص الف ۲ (AB)				
	شاخص الف ۳ (AC)				
خبره ۵	شاخص الف ۳ (AC)	شاخص ب ۱ (BA)	شاخص ج ۱ (CB)	شاخص د ۳ (DC)	شاخص ه ۳ (EC)
		شاخص ب ۳ (BC)	شاخص ج ۳ (CC)		
	شاخص الف ۱ (AA)	شاخص ب ۱ (BA)		شاخص د ۲ (DB)	شاخص ه ۲ (EB)

Document Browser: Interview Output		
	1	متغیر و با کد (F)
	2	شاخص و ۱ (FA)
	3	شاخص و ۲ (FB)
	4	شاخص و ۳ (FC)
	5	شاخص و ۲ (FB)
	6	شاخص و ۳ (FC)
	7	شاخص و ۲ (FB)
	8	شاخص و ۲ (FB)
	9	شاخص و ۳ (FC)
	10	شاخص و ۲ (FB)
	11	شاخص و ۳ (FC)
	12	شاخص و ۲ (FB)
	13	شاخص و ۱ (FA)
	14	شاخص و ۳ (FC)
	15	شاخص و ۱ (FA)
	16	شاخص و ۲ (FB)
	17	شاخص و ۳ (FC)

تصویر ۱) نمای کلی خروجی مصاحبه‌های ساختاریافته، پس از پالایش داده‌های خام در دور دوم دلفی

منبع: یافته‌های پژوهش

نمای کلی ساختار مصاحبه ساختاریافته در بخش مرورگر مستندات نرم‌افزار MAXQDA نشان می‌دهد که بین مفاهیم اصلی و مقولات آن‌ها، ارتباط برقرار شد. در اینجا توزیع پاسخ خبرگان در بخش‌بندی محتوای تحقیق نشان می‌دهد که برای هرکدام از شش متغیر اصلی در طراحی و تبیین مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی، سه مقوله استخراج شده است:

مفهوم "کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد" دربرگیرنده مقوله‌هایی از قبیل سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقیقی؛ سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقوقی؛ ایجاد مشاغل و تجارت مدرن برای مردم.

مفهوم "کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان" دربرگیرنده مقوله‌هایی از قبیل ارتقای امنیت در انتقالات بین‌المللی؛ بهبود شفافیت در انتقالات بین‌المللی؛ عدم خلق بی‌رویه پول در اقتصاد.

مفهوم "عناصر رشد اقتصاد خرد" دربرگیرنده مقوله‌هایی از قبیل ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان‌های دولتی؛ ایجاد ثبات اقتصادی برای کسب‌وکارهای خانگی؛ برقراری عدالت در توزیع درآمد.

مفهوم "عناصر رشد اقتصاد کلان" دربرگیرنده مقوله‌هایی از قبیل اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها؛ افزایش نرخ اشتغال؛ جذب سرمایه‌گذاری خارجی.

مفهوم "اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد" دربرگیرنده مقوله‌هایی از قبیل کنترل تورم برای اقلام اساسی مورد نیاز مردم؛ امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه؛ ارتقای مقاومت مردم در برابر تورم.

مفهوم «اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان» دربرگیرنده مقوله‌هایی از قبیل شکست مرزهای تحریم‌های اقتصادی؛ کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها؛ توسعه پایدار اقتصادی.

در اینجا، پس از تعیین مقولات هر کدام از مؤلفه‌های اصلی تحقیق، به تحلیل فراوانی آن‌ها اقدام شد. در نهایت، رتبه کدهای تحقیق براساس تکرار آن‌ها در ماتریس کدبندی در دور آخر دلفی به شرح ذیل است:

جدول ۱۰. رتبه کدهای تحقیق براساس فراوانی در دور آخر دلفی

متغیرها	مقوله‌ها	کد	تعداد فراوانی کد منبع	درصد فراوانی
کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد با کد (A)	الف- سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقوقی	AA	۵	۳۳٪
	ب- سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقیقی	AB	۱۲	۸۰٪
	ج- ایجاد مشاغل و تجارت مدرن برای مردم	AC	۸	۵۳٪

متغیرها	مقوله‌ها	کد	تعداد فراوانی کد منبع	درصد فراوانی
کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان با کد (B)	الف- ارتقای امنیت در انتقالات بین‌المللی	BA	۱۱	٪۷۳
	ب- بهبود شفافیت در انتقالات بین‌المللی	BB	۵	٪۳۳
	ج- عدم خلق بی‌رویه پول در اقتصاد	BC	۸	٪۵۳
عناصر رشد اقتصاد خرد با کد (C)	۱- ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان‌های دولتی	CA	۸	٪۵۳
	۲- ایجاد ثبات اقتصادی برای کسب‌وکارهای خانگی	CB	۹	٪۶۰
	۳- برقراری عدالت در توزیع درآمد	CC	۸	٪۵۳
عناصر رشد اقتصاد کلان با کد (D)	الف- اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها	DA	۸	٪۵۳
	ب- افزایش نرخ اشتغال	DB	۵	٪۳۳
	ج- جذب سرمایه‌گذاری خارجی	DC	۱۰	٪۶۷
اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد با کد (E)	۱- کنترل تورم برای اقلام اساسی مورد نیاز مردم	EA	۱۰	٪۶۷
	۲- امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه	EB	۱۱	٪۷۳
	۳- ارتقای مقاومت مردم در برابر تورم	EC	۶	٪۴۰
اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان با کد (F)	الف- شکست مرزهای تحریم‌های اقتصادی	FA	۷	٪۴۷
	ب- کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها	FB	۱۱	٪۷۳
	ج- توسعه پایدار اقتصادی	FC	۹	٪۶۰
منبع: یافته‌های پژوهش				

	Code	All coded segments	Position
■	AB	12	2
■	BA	11	4
■	EB	11	14
■	FB	11	17
■	DC	10	12
■	EA	10	13
■	CB	9	8
■	FC	9	18
■	AC	8	3
■	BC	8	6
■	CA	8	7
■	CC	8	9
■	DA	8	10
■	FA	7	16
■	EC	6	15
■	AA	5	1
■	BB	5	5
■	DB	5	11

درواقع، پرتکرارترین مقوله‌های حاصل از تحلیل کیفی متغیرهای طراحی و تبیین مدل کیفی کاربردهای ارزشهای دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی عبارت‌اند از:

سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقیقی (AB) دارای بیش‌ترین تکرار در کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد با کد (A) با فراوانی ۱۲ از ۱۵ نفر خبره. کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها (FB) دارای بیش‌ترین تکرار در اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان با کد (F) با فراوانی ۱۱ از ۱۵ نفر خبره. ارتقای امنیت در انتقالات بین‌المللی (BA) دارای بیش‌ترین تکرار در کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان با کد (B) با فراوانی ۱۱ از ۱۵ نفر خبره. امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه (EB) دارای بیشترین تکرار در اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد با کد (E) با فراوانی ۱۱ از ۱۵ نفر خبره.

جذب سرمایه‌گذاری خارجی (DC) دارای بیش‌ترین تکرار در عناصر رشد اقتصاد کلان با کد (D) با فراوانی ۱۰ از ۱۵ نفر خبره.

ایجاد ثبات اقتصادی برای کسب‌وکارهای خانگی (CB) دارای بیش‌ترین تکرار در عناصر رشد اقتصاد خرد با کد (C) با فراوانی ۹ از ۱۵ نفر خبره.

با هدف بررسی اینکه ابزار اندازه‌گیری این تحقیق تا چه حد خصیصه موردنظر را می‌سجد از اسناد علمی و استانداردهای سازمانی و نیز دیدگاه‌های اساتید راهنما و مشاور و برخی از متخصصان شاغل در معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی؛ معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ صرافی‌های ارز دیجیتال ایرانی بهره‌برداری شده است و ابزار تعیین متغیرهای مدل تصمیم‌گیری اولیه بعد از اعمال دیدگاه‌های ایشان با به‌کارگیری روش‌شناسی (متدلوژی) کیفی، به شکل نهایی خود رسید. سایر نتیجه‌گیری‌ها در بخش بعدی، یعنی بخش نتیجه‌گیری و پیشنهادها، ارائه می‌گردند.

بحث و نتیجه‌گیری

مهم‌ترین و کلیدی‌ترین نتیجه‌گیری پژوهش حاضر این است که مدل کیفی کاربردهای ارزشی دیجیتال در رشد اقتصادی کشور در چارچوب اقتصاد اسلامی، براساس مفهوم "کاربردهای ارزشی دیجیتال بر اقتصاد خرد" دربرگیرنده متغیرهایی از قبیل مقوله ایجاد مشاغل و تجارت مدرن برای مردم؛ مقوله سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقیقی؛ مقوله سرعت بالا در انتقالات بین‌المللی اشخاص حقوقی؛ مفهوم "کاربردهای ارزشی دیجیتال بر اقتصاد کلان" دربرگیرنده متغیرهایی از قبیل مقوله عدم خلق بی‌رویه پول در اقتصاد؛ مقوله ارتقای امنیت در انتقالات بین‌المللی؛ مقوله بهبود شفافیت در انتقالات بین‌المللی؛ مفهوم «عناصر رشد اقتصاد خرد» دربرگیرنده متغیرهایی از قبیل مقوله ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان‌های دولتی؛ مقوله برقراری عدالت در توزیع درآمد؛ مقوله ایجاد ثبات اقتصادی برای کسب‌وکارهای خانگی؛ مفهوم «عناصر رشد اقتصاد کلان» دربرگیرنده متغیرهایی از قبیل الف- مقوله افزایش نرخ اشتغال؛ ب- مقوله جذب سرمایه‌گذاری خارجی؛ ج- مقوله اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها؛ مفهوم «اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد» دربرگیرنده متغیرهایی از قبیل: ۱- مقوله ارتقای مقاومت مردم در برابر تورم؛ ۲- مقوله امکان ریشه‌کن

نمودن فقر در جامعه ۳- مقوله کنترل تورم برای اقلام اساسی مورد نیاز مردم با به کارگیری نظام مدیریت روابط با مشتری و مفهوم «اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان» دربرگیرنده متغیرهایی از قبیل الف- مقوله کاهش تنش های اقتصادی ناشی از تحریم ها؛ ب- مقوله توسعه پایدار اقتصادی ج- مقوله شکست مرزهای تحریم های اقتصادی؛ تعیین گردید.

یکی از بحث های موجود در این بخش «نوآوری های پژوهشی» است. پس از بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش حاضر، مشخص گردید که به توجه به برطرف نمودن خلأهای پژوهشی از قبیل شناسایی روابط بین کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد؛ کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان؛ عناصر رشد اقتصاد خرد؛ عناصر رشد اقتصاد کلان؛ اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد و اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان، می توان به نوآوری پژوهش حاضر در برطرف نمودن شکاف های پژوهشی مذکور پی برد:

الف) یافته های حاصل از تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی های کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد خرد با نتایج پژوهش های آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۲؛ کمالی و همکاران، ۱۴۰۲؛ عیسیایی، ۱۴۰۱؛ Adhami & Guegan, 2019؛ Köchling et al., 2019؛ Bratspies, 2018، منطبق است زیرا به سرعت بالا در انتقالات بین المللی اشخاص حقیقی؛ سرعت بالا در انتقالات بین المللی اشخاص حقوقی؛ ایجاد مشاغل و تجارت مدرن برای مردم، اشاره شده است.

ب) یافته های حاصل از تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی های عناصر رشد اقتصاد خرد با نتایج پژوهش های کامران پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ یوسفی و موسوی نژاد، ۱۳۹۸؛ Shin & Rice, 2022؛ Gazdar et al., 2019، همراستا است؛ زیرا به مواردی از قبیل ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان های دولتی؛ ایجاد ثبات اقتصادی برای کسب و کارهای خانگی؛ برقراری عدالت در توزیع درآمد، پرداخته شده است.

ج) یافته های حاصل از تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی های کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان با نتایج پژوهش های رحمانی و باباجانی محمدی، ۱۴۰۰؛ شاملو و خلیلی پاجی، ۱۳۹۹؛ نوری و طباطبایی نیا، ۱۳۹۸؛ قاسمی، ۱۴۰۰؛ Ali & Bouri, 2022؛ منطبق است زیرا ارتقای امنیت در انتقالات بین المللی؛ بهبود شفافیت در انتقالات بین المللی؛ عدم خلق بی رویه پول در اقتصاد، مورد بررسی قرار گرفتند.

د) یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی‌های عناصر رشد اقتصاد کلان با نتایج پژوهش‌های سکوتی و همکاران، ۱۴۰۱؛ Mensi et al., 2020، هم‌راستاست؛ زیرا به مواردی از قبیل اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها؛ افزایش نرخ اشتغال؛ جذب سرمایه‌گذاری خارجی، پرداخته شد.

ه) یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی‌های اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد با نتایج پژوهش‌های نوروزی و شعبانی، ۱۴۰۰؛ حاج آقابزرگی، ۱۴۰۲؛ محمودی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Yousaf et al., 2024؛ Ahmed, 2021، منطبق است؛ زیرا کنترل تورم برای اقلام اساسی مورد نیاز مردم؛ امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه؛ ارتقای مقاومت مردم در برابر تورم، مورد بررسی قرار گرفتند.

و) یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای مبتنی بر دلفی‌های اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان با نتایج پژوهش‌های احمد و عرب مازار، ۱۳۹۷؛ توکلی، ۱۳۹۸؛ Ali et al., 2023، هم‌راستاست؛ زیرا شکست مرزهای تحریم‌های اقتصادی؛ کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها؛ توسعه پایدار اقتصادی، مورد بررسی قرار گرفتند.

نکته مهم در تفسیر نتایج آن است که مدل کیفی حاضر عمده‌تأ بر شناسایی مسیرهای مثبت و توانمندسازی ارزش‌های دیجیتال برای رشد اقتصادی در چارچوب اقتصاد اسلامی متمرکز است و به‌طور مستقیم به کانال‌های بالقوه منفی آن نپرداخته است. درحالی‌که تجربه کشورهای مختلف نشان می‌دهد ارزش‌های دیجیتال می‌توانند از طریق خروج سرمایه به خارج از کشور، انحراف منابع مالی از فعالیت‌های مولد به سمت فعالیت‌های سفته‌بازانه، تسهیل معاملات غیرقانونی و تشدید نوسانات مالی، آثار منفی بر رشد و ثبات اقتصادی برجای بگذارند؛ بنابراین نتایج این پژوهش به‌معنای تأیید مطلق ارزش‌های دیجیتال برای رشد و توسعه اقتصادی نیست، بلکه نشان می‌دهد در صورت طراحی و اجرای سازوکارهای نظارتی، حقوقی و شرعی کارآمد برای مهار این مخاطرات، می‌توان از ظرفیت‌های مثبت شناسایی‌شده در مدل بهره‌برداری نمود. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی، مدل حاضر با در نظر گرفتن هم‌زمان فرصت‌ها و تهدیدها توسعه یابد تا امکان قضاوت دقیق‌تری درباره مفید بودن یا نبودن ارزش‌های دیجیتال برای رشد اقتصادی کشور فراهم شود.

الف) پیشنهادهای اجرایی پژوهش

با توجه به تأکید زیاد خبرگان بر «کاربردهای ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد کلان» در این پژوهش، به معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی؛ معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ صرافی‌های ارز دیجیتال ایرانی پیشنهاد شد که به ارتقای امنیت در انتقالات بین‌المللی؛ بهبود شفافیت در انتقالات بین‌المللی؛ عدم خلق بی‌رویه پول در اقتصاد، توجه ویژه‌ای داشته باشند.

براساس اهمیت بالای «عناصر رشد اقتصاد کلان» در این پژوهش، به معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی؛ معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ صرافی‌های ارز دیجیتال ایرانی پیشنهاد شد که بر اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها؛ افزایش نرخ اشتغال؛ جذب سرمایه‌گذاری خارجی، متمرکز باشند.

با توجه به تأکید زیاد خبرگان بر «عناصر رشد اقتصاد خرد» در این پژوهش، به معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی؛ معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ صرافی‌های ارز دیجیتال ایرانی پیشنهاد شد که به ایجاد ثبات اقتصادی برای سازمان‌های دولتی؛ ایجاد ثبات اقتصادی برای کسب‌وکارهای خانگی؛ برقراری عدالت در توزیع درآمد، متمرکز باشند.

براساس تأثیر زیاد «عناصر رشد اقتصاد کلان» در این پژوهش، به معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی؛ معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ صرافی‌های ارز دیجیتال ایرانی پیشنهاد شد که بر اجرای عدالت اقتصادی برای سازمان‌ها؛ افزایش نرخ اشتغال؛ جذب سرمایه‌گذاری خارجی، متمرکز باشند.

براساس اهمیت بالای «اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد خرد» در این پژوهش، به معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی؛ معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی؛ صرافی‌های ارز دیجیتال ایرانی پیشنهاد شد که بر کنترل تورم برای اقلام اساسی مورد نیاز مردم؛ امکان ریشه‌کن نمودن فقر در جامعه؛ ارتقای مقاومت مردم در برابر تورم، متمرکز باشند.

براساس اهمیت بالای «اجرای اقتصاد اسلامی در اقتصاد کلان» در این پژوهش، به معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی؛ معاونت خط‌مشی‌گذاری اقتصادی وزارت امور

اقتصادی و دارایی؛ صرافی‌های ارز دیجیتال ایرانی پیشنهاد شد که بر شکست مرزهای تحریم‌های اقتصادی؛ کاهش تنش‌های اقتصادی ناشی از تحریم‌ها؛ توسعه پایدار اقتصادی، متمرکز باشند.

ب) پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بعدی

با توجه به یافته‌های پژوهش و محدودیت‌های موجود، پیشنهادهای زیر برای پژوهشگران آتی ارائه می‌گردد:

۱. بررسی اثرهای منفی و ریسک‌های کلان: پیشنهاد می‌شود پژوهشی مستقل در خصوص پیامدهای منفی گسترش ارزهای دیجیتال در ایران، از جمله «خروج سرمایه»، «پول‌شویی» و «انحراف نقدینگی از بخش تولید به سفته‌بازی» با رویکرد داده‌های کمی و اقتصادسنجی انجام شود.

۲. امکان‌سنجی فقهی و اقتصادی رمزریال (CBDC): با توجه به نقش بانک مرکزی، پیشنهاد می‌شود پژوهشی در خصوص تأثیر انتشار «رمزریال» (ارز دیجیتال بانک مرکزی) بر کنترل نقدینگی و انطباق آن با اصول اقتصاد اسلامی (مانند حذف ربا و شفافیت) صورت پذیرد.

۳. مطالعه تطبیقی با کشورهای اسلامی: پیشنهاد می‌شود الگوی حکمرانی و قانون‌گذاری ارزهای دیجیتال در کشورهای پیشرو اسلامی (مانند مالزی، اندونزی و امارات) بررسی و با مدل ایران مقایسه گردد تا راهکارهای عملیاتی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در چارچوب شرع استخراج شود.

۴. طراحی مدل نظارتی هوشمند: ارائه مدلی برای نظارت هوشمند بر صرافی‌های ارز دیجیتال داخلی جهت جلوگیری از نوسانات شدید قیمتی و حمایت از حقوق مصرف‌کننده در راستای اصل «عدالت اقتصادی» و «نفی ضرر» در اسلام.

۵. بررسی تأثیر استخراج (ماینینگ) بر زیرساخت‌های انرژی و رشد اقتصادی: با توجه به چالش‌های انرژی، بررسی رابطه هزینه-فایده صنعت استخراج ارزهای دیجیتال و تأثیر آن بر رشد ناخالص داخلی (GDP) با ملاحظات زیست‌محیطی و فقهی پیشنهاد می‌شود.

کتابنامه

- آقامحمدی، احمد؛ اوحدی، فریدون؛ صیقلی، محسن و بنی‌مهد، بهمن (۱۴۰۲). ارائه یک مدل بهینه‌سازی برای ارزیابی ریسک ورود ارز دیجیتال به پرتفوی ارزی بانکداری اسلامی در کشور ایران. فصلنامه راهبرد مدیریت مالی، دوره ۱۱، ش ۴.
- احمد، خورشید و عرب‌مازار، عباس (۱۳۹۷). توسعه اقتصادی در یک چارچوب اسلامی. اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۲۳۷-۲۵۰.
- توکلی، محمدجواد (۱۳۹۸) بررسی نسبت اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی. جستارهای اقتصادی ایران، ۸۹-۱۱۹.
- حاج‌آقابزرگی، مهدی (۱۴۰۲). ارز دیجیتال نفت پایه، فرصت ایجاد امنیت اقتصادی برای اقتصاد ایران. اولین همایش بین‌المللی توانمندی مدیریت، مهندسی صنایع، حسابداری و اقتصاد. بابل.
- رحمانی خلیلی، علی؛ فلاح، میرفیض؛ غلامی جمکرانی، رضا و جهانگیرنیا، حسین (۱۴۰۱). طراحی و اعتبارسنجی الگوی به‌کارگیری فناوری زنجیره قالبی و ارزشهای دیجیتال در شرایط تحریم جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، دوره ۵، ش ۱۰.
- رحمانی، امیر. باباجانی محمدی، سعیده (۱۴۰۰). تأثیر ارزشهای دیجیتال بر اقتصاد ایران، فرصت‌ها و چالش‌ها. اکتشاف و پردازش هوشمند دانش، ۱۱، ۲۸-۴۱.
- سکوتی، شهریار؛ دیزجی، منیره؛ پایتختی اسکوئی، سید علی و حسن‌زاده، رقیه (۱۴۰۱). تأثیر ارز دیجیتال بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب جهان. اقتصاد کاربردی، ۳۹-۵۱.
- شاملو، باقر. خلیلی پاجی، عارف (۱۳۹۹). چالش‌های حقوقی-اقتصادی ارزشهای مجازی برای نظام‌های سیاسی در پرتو نظریه جایگزینی. رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۶۳۱، ۱۲، ۱۲۵-۱۵۲.
- صندوق بین‌المللی پول (IMF) (۲۰۲۴). پایگاه داده چشم‌انداز اقتصاد جهانی (WEO). نسخه اکتبر.
- طاهری لاری، مسعود (۱۴۰۲). تکنیک‌های پژوهش مبتنی بر دانش در مدیریت: رویکردهای کمی، کیفی و آمیخته. ناشر: درخشش.
- عبدی، جابر و گیلک حکیم‌آبادی، محمدتقی (۱۳۹۶). مقایسه‌ای از آسیب‌پذیری اقتصادی ایران با سایر کشورهای با درآمد متوسط منتخب. پژوهشنامه اقتصادی، ۶۶۱۷، ۱۷۹-۲۰۰.
- عیسایی، میلاد (۱۴۰۱). تنظیم‌گری بازار ارزشهای دیجیتال در چارچوب اقتصاد ایران با رویکرد توسعه تأمین مالی در بازارهای مالی اسلامی. ششمین همایش علمی دستاوردهای نوین در مطالعات علوم مدیریت، حسابداری و اقتصاد ایران. ایلام.
- قاسمی، ناصر (۱۴۰۰). فرصت‌ها و تهدیدات ارزشهای دیجیتال؛ مطالعه موردی کشورهای منتخب شرق آسیا. خط‌مشی جهانی، دوره ۱۰، پاییز، ش ۳ (پیاپی ۳۷)، ۱۸۵-۲۱۸.

- کامران‌پور، سعیده و زراءنژاد، منصور و خدایانه، مسعود (۱۳۹۹). بررسی اقتصاد ایران در قالب یک مدل کلان سنجی از منظر اقتصاد اسلامی با تأکید بر رشد اقتصادی. دومین جشنواره تألیفات برتر علوم انسانی اسلامی. جایزه ویژه علامه جعفری (رض). تهران.
- کمالی دولت‌آبادی، محبوبه و چهارمحالی، شهرام و بدیعی، حسین (۱۴۰۲). جایگاه ارزهای دیجیتال در اقتصاد ایران در شرایط تحریم‌های اقتصادی. اولین همایش ملی پژوهش‌های نوپدید در حسابداری، مالی، مدیریت و اقتصاد با رویکرد توسعه زیست‌بوم نوآوری. تهران.
- محمودی، مقدار و دامن کشیده، مرجان و نصاییان، شهریار (۱۴۰۰). اثرات شاخص اقتصاد دانش‌بنیان بر رشد اقتصاد کشورهای اسلامی (مدل آزمون بارو سالای مارتین). *فصلنامه اقتصاد مالی*، دوره ۱۵، ش ۵۶.
- نوروزی، احمد و شعبانی، احمد (۱۴۰۰). بررسی فقهی انتشار ارز دیجیتال نفت پایه توسط جمهوری اسلامی ایران. *دوفصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی*، دوره ۱۴، ش ۱.
- نوری، مهدی و طباطبایی‌نیا، سیدبهزاد (۱۳۹۸). عوامل اثرگذار بر رشد اقتصاد دیجیتال، فرصت‌ها و تهدیدات آن و راهبردهای مناسب جمهوری اسلامی ایران در قبال آن. *اقتصاد دفاع*، ۱۱۴، ۱۱۷-۱۴۷.
- یوسفی، مجید و موسوی‌نژاد، مصطفی (۱۳۹۸). مطالعه پژوهشی: نقش و جایگاه رشد اقتصادی در الگوی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران، *مطالعات دفاعی راهبردی*، دوره: ۱۷، ش ۷۸.

- Adhami, S., Guegan, D. (2019). Crypto assets: the role of ICO tokens within a well-diversified portfolio. *J. Ind. Bus. Econ.* 47, 219–241 (2020).
- Ahmed, Walid M. A. (2021). How do Islamic equity markets respond to good and bad volatility of cryptocurrencies? The case of Bitcoin. *Pacific-Basin Finance Journal*. 22 October.
- Ali, Fahad & Bouri, Elie (2022). An examination of whether gold-backed Islamic cryptocurrencies are safe havens for international Islamic equity markets. *Research in International Business and Finance*, 14 September 2022
- Ali, Shoaib et al. (2023). The resilience of Shariah-compliant investments: Probing the static and dynamic connectedness between gold-backed cryptocurrencies and GCC equity markets. *International Review of Financial Analysis*. 1 December.
- Bratspies, Rebecca M. (2018). Cryptocurrency and the Myth of the Trustless Transaction, 25 Mich. *Telecom. & Tech. L. Rev.* 1.

- Gazdar, Kaouthar et al. (2019). Oil price volatility, Islamic financial development and economic growth in Gulf Cooperation Council (GCC) countries. *Borsa Istanbul RE-View* September.
- Köchling, Gerrit et al. (2019). Price delay and market frictions in cryptocurrency markets. *Economics Letters*. January.
- Mensi, Walid et al. (2020). Impact of Islamic banking development and major macroeconomic variables on economic growth for Islamic countries: Evidence from panel smooth transition models. *Economic Systems*. Volume 44, Issue 1, March, 100739
- Shin, Donghee & John Rice, (2022). Cryptocurrency: A panacea for economic growth and sustainability? A critical review of crypto innovation. *Telematics and Informatics*, 2 May.
- Yousaf, Imran et al. (2024). Spillovers and hedging effectiveness between islamic cryptocurrency and metal markets: Evidence from the COVID-19 outbreak. *International Review of Economics & Finance*. 27 February.